

KOLUMNA JAVNE POLITIKE VISOKOG OBRAZOVANJA „Civilna misija sveučilišta u Hrvatskoj: element u tragovima“

Autorica: Bojana Ćulum, znanstvena novakinja pri Odsjeku za pedagogiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci

Zagreb, 15. veljače 2010

Iako uvijek aktualno, čini se kako pitanje temeljne svrhe sveučilišta u posljednje vrijeme postaje žarištem akademskih i stručnih rasprava diljem svijeta, a visoko obrazovanje metom brojnih kritičara. Neki autori tvrde da su se sveučilišta previše zatvorila, odvojila od zajednice u kojoj djeluju i problema koji ih okružuju. Njihova kritika ide toliko daleko da upozoravaju kako sveučilišta moraju promišljati o svojoj opće korisnoj svrsi i baviti se glavnim pitanjima današnjice inače će postati društveno irelevantne institucije (Boyer, 1990). Upozorava se da studenti napuštaju sveučilišta bez da su razvili kompetencije aktivnog građanina, kako akademska istraživanja ne odgovaraju na potrebe zajednice te da su sveučilišta, potpuno neosjetljiva na probleme suvremenog društva, u potpunosti izgubila svoj smisao (Hollander i Saltmarsh 2000).

Bujajući napisi koji odražavaju oštru kritiku i javnu zabrinutost glede odgovornosti sveučilišta nedvosmisleno govore da je stiglo vrijeme ozbiljnih pregovora o ulozi sveučilišta u društvu – ona trebaju, smatraju kritičari, prigriliti svoju društvenu odgovornost i obveze tako da svoj cjelokupni rad učine relevantnim u pokušaju rješavanja aktualnih društvenih problema. Apelira se da sveučilišta svoju intenzivnu preokupaciju financijskom (samo)održivošću, upisnim kvotama, ishitrenim publiciranjima, *benchmarking* politikom, testiranjima i rangiranjem zamijene predanošću u rješavanju stvarnih problema zajednice, poticanjem odgoja i obrazovanja društveno osjetljivih i odgovornih studenata te doprinosom razvoju civilnoga društva i demokracije.

Civilna misija sveučilišta - što je to?

Svede li se stručna rasprava o misiji sveučilišta na jednostavnu dihotomiju, dobivamo slijedeći scenarij. Jedna grupa autora smatra da sveučilišta trebaju intenzivnije doprinositi društvenom razvoju putem obrazovanja društveno odgovornih i aktivnih građana, promocije civilnog zalaganja, usmjeravanja i olakšavanja aktivnog sudjelovanja građana u zajednici. Druga grupa doživljava sveučilišta kao proizvođače i prenositelje informacija i znanja, odgovorne za izvrsnost u istraživanju i razvoj visoko profiliranih stručnjaka.

Pitanje civilne misije sveučilišta odnosi se uglavnom na svrhu sveučilišta, odnosno temeljnih akademskih djelatnosti - nastave, istraživanja i djelovanja u zajednici. Zagovaratelji civilne misije ističu da je obrazovanje studenata da budu konstruktivni građani demokratskog društva, nužno za razvoj i održanje demokracije (Chekaway, 2001; Harkavy, 2006) i da sveučilišta trebaju težiti poboljšanju uvjeta života u lokalnim zajednicama te razvijanju demokracije i civilnog društva (Ostrander, 2004). Da je riječ o složenom konceptu naglašava Ledić (2007) i objašnjava kako civilna misija sveučilišta podrazumijeva napore akademske zajednice koji se odvijaju kroz istraživanje, nastavu, stručni rad i djelovanje u zajednici njezinih članova, a usmjereni su unapređenju kvalitete života u zajednici i obrazovanju društveno odgovornih i aktivnih građana.

Civilna misija sveučilišta na djelu

Integracija civilne misije zahtjeva od sveučilišta čvrstu i dugoročnu povezanost akademskih djelatnosti sa zajednicom. Sveučilišta se na tom putu okreću raznovrsnim inicijativama: osnivaju sveučilišne centre koja pružaju podršku u osmišljavanju i provedbi aktivnosti civilnog zalaganja u zajednici, razvijaju adekvatne modele nagrađivanja i vrednovanja civilnog zalaganja sveučilišnih nastavnika, osmišljavaju posebne kolegije i uspostavljaju nove studijske programe usmjerene obrazovanju za aktivno građanstvo. Najveću popularnost ipak postiže integracija aktivnosti civilnog zalaganja studenata, ali i sveučilišnih nastavnika, u nastavne programe i istraživačke projekte pa svjedočimo sve bržem širenju modela učenja zalaganjem u zajednici (*eng. academic service-learning*) i istraživanja temeljenog na potrebama zajednice (*eng. community based research*). Primjeri takvih aktivnosti mogu se pronaći i na našim sveučilištima¹, ali isti su još uvijek u domeni entuzijastičnih iskoraka malog broja sveučilišnih nastavnika koji se slažu da je svrha civilnog zalaganja studenata obrazovati ih kako bi bili odgovorni i aktivni građani.

Bez obzira na smjer kretanja pojedinih inicijativa, u procesu integracije civilne misije sveučilišta snažno se zagovara njezina institucionalizacija. Naime, poruka o vrijednostima civilne misije i civilnog zalaganja sveučilišta mora se poslati s vrha upravljačkih razina (Bringle i Hatcher, 2000; Furco, 2001; Lombardi, 2001). U prijevodu - da bi se ideja civilne misije „udomačila“ na sveučilištu, važno je da ideja, procesi civilnog zalaganja i mehanizmi vrednovanja budu utemeljeni u zakonskim i statutarnim aktima te u strateškim dokumentima.

U potrazi za dokumentiranom civilnom misijom - slučaj Hrvatske

Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju uključuje segmente civilne misije, ali neprecizno i nedorečeno. Sveučilišta i fakulteti ignoriraju načela civilne misije u svojim osnivačkim aktima i strateškim dokumentima. Kada se i spominju, uglavnom su rezultat *copy-paste* metode pa svjedočimo preuzimanju gotovih formulacija odredbi iz Zakona i uključivanje u statute bez strateškog promišljanja vodstva sveučilišta i autentičnog pristupa definiranju misije sveučilišta. O

¹ Opis nekih programa može se pronaći u: Ćulum, B. (2007). Hrvatska sveučilišta u promociji volonterstva
Đ primjeri koje treba slijediti. U: Ledić, J. (2007) (ur). *Volontiranje je cool: Društveno odgovorno sveučilište* Đ
poticatelj kulture volontiranja. Rijeka: Zaklada Sveučilišta u Rijeci.

društvenoj odgovornosti, civilnom zalaganju i doprinosu zajednici u Pravilniku o izborima u znanstveno-nastavna, znanstvena, nastavna, suradnička i stručna zvanja nema ni riječi pa nije teško zaključiti da se civilno zalaganje ne vrednuje i stoga sveučilišni nastavnici imaju puno pravo smatrati da zalaganje u zajednici i razvoj društvene odgovornosti nije nešto čime se trebaju baviti. S druge strane, u dokumentima MZOŠ-a (*OECD Thematic Review of Tertiary Education - Country Background Report for Croatia*) stoji kako je stjecanje kompetencija za aktivno građanstvo svrha tercijarnog obrazovanja u Hrvatskoj, ali čini se kako je ovdje riječ o reakciji autora na uočenu poželjnost ovog koncepta kao politički korektne ideje.

Kako o civilnoj misiji promišljaju naši rektori?

Na deklarativnoj razini, rektori prepoznaju neke aspekte civilne misije, ali kao složeni koncept, slabo im je poznata. Promatraju ju iz pozicije uslužnih agencija (čiji je zadatak pružiti stručnu pomoć studentima), aktivne uključenosti sveučilišnih nastavnika u društveno-kulturni život lokalne zajednice te kao volontersku aktivnost onih entuzijastičnih u njihovo slobodno vrijeme. O nastavi i istraživanjima ne razmišljaju kao mehanizmima integracije civilne misije, a zabrinjava što sveučilišne nastavnike ne promatraju kao nositelje promjene u obrazovanju društveno odgovornih i aktivnih građana.

Gospodarsku orijentaciju sveučilišta doživljavaju kao primarni alat koji bi trebao služiti pripremi za izlazak na europsku, vrlo kompetitivnu scenu i smatraju da još nije vrijeme za razvoj civilne misije: „(...) jednostavno nije još došao njezin red (...) Nije se još stiglo razmišljati o ovom socijalnom segmentu.“ (rektor Sveučilišta u Zagrebu, prof. dr. sc. Aleksa Bjeliš). Tako ni rektorica Sveučilišta u Osijeku, prof. dr. sc. dr. h. c. Gordana Kralik, ne vidi perspektivu razvoja civilne misije i navodi kako je „ (...) Nešto značajnije, a da ne bilo vrednovano i bilo izvor prihoda, ja ovoga trenutka ne mogu ni zamisliti (...) za sada je ovo zacementirano i ne vidim nikakve promjene.“

Zaključak

Iz ovog je kratkog prikaza čitateljima jasno da se na našim sveučilištima ne naziru smjerovi razvoja i integracije civilne misije sveučilišta.

Svjetska deklaracija o visokom obrazovanju za 21. stoljeće prošla je potpuno nezapaženo. Ostaje otvoreno pitanje razloga takve orijentacije i neopravdanog zanemarivanja jedne od najvažnijih svjetskih inicijativa, odnosno isticanja načela društvene odgovornosti visokoga obrazovanja. Načela ove deklaracije ne pronalaze se u zakonskoj regulativi, analiziranim statutima, razvojnim strategijama sveučilišta niti u strateškim dokumentima Vlade Republike Hrvatske. Tek se pokoje načelo (neprecizno i nedorečeno) pojavljuje u dokumentima i otkriva u razgovorima s rektorima, ali upravo nam to govori kako je riječ o sporadičnim mišljenjima i poželjnim tekstualnim rješenjima. Opravdano je stoga zapitati se: Čemu inzistirati na integraciji načela deklaracije koja niti na jednoj razini nije do sada (a prošlo je jedanaest godina od njezina donošenja!) prepoznata kao vrijednost kojoj se naša sveučilišta trebaju priklanjati? Upravo stoga jer se radi o deklaraciji koja nema političkih motiva i jer se takvoj politici zanemarivanja treba protiviti na svaki način.

Odabirem za kraj postaviti još jedno pitanje i otvoriti prostor rasprave: kako se protiviti? Neosjetljivo pravno okruženje možda i nije toliko obeshrabrujuće koliko izostanak vizije naših rektora kojima je situacija „zacementirana“ i ne vide mogućnosti promjena – „*Sada osobito, u ovoj krizi, ne znam...ne vidim da će se ta tržišna tendencija smanjiti*“ (prof. dr. sc. Robert Matijašić, rektor Sveučilišta u Puli).

Literatura:

Boyer, E. L. (1990). *Scholarship reconsider: priorities of the professoriate*. Stanford, CA: The Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching.

Bringle, R. G., & Hatcher, J. A. (2000). Institutionalization of service learning in higher education. *Journal of Higher Education*, 71, 273-290.

Checkoway, B. (2001). Renewing the Civic Mission of the American Research University. *The Journal of Higher Education* 72(2): 125-147. *Special Issue: The Social Role of Higher Education*

Ćulum, B. (2009). Analiza i projekcija razvoja civilne misije sveučilišta u Hrvatskoj, neobjavljeni magistarski rad, Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci.

Furco, A. (2001). Advancing service learning at research universities. U: Canada, M., Speck, B.W. (ur.) *Developing and implementing service learning programs* (str. 67-78), San Francisco: Jossey-Bass Publisher

Harkavy, I. (2006). The Role of Universities in Advancing Citizenship and Social Justice in the 21st Century. *Education, citizenship and social justice*, 1(1), 5-37.

Hollander, E. L., Saltmarsh, J. (2000). The Engaged University. *Academe*, 86(4).

Ledić, J. (2007). U potrazi za civilnom misijom hrvatskih sveučilišta. (u zborniku Previšić, V., Šoljan, N. N., Hrvatić, N. (ur.): *Pedagogija - prema cjeloživotnom obrazovanju i društvu znanja*. Svezak 1, Zagreb: Hrvatsko pedagoško društvo, str. 123-134; Zbornik radova Prvog kongresa pedagoga Hrvatske, Zagreb, 19.-21. rujna 2007.)

Lombardi, J. (2001). Quality Engines: The strategic principles for competitive universities in the twenty-first century. The Center Reports, University of Florida, http://jvlone.com/UCV_ENG_1a.pdf, pristupljeno 03. veljače 2009.

Ostrander, S. (2004). Democracy, civic participation, and the university: A comparative study of civic engagement on five universities. *Nonprofit and voluntary sector quarterly* 33(1):74-93.

Napomena: Tekst za kolumnu predstavlja sažeti prikaz rezultata istraživanja provedenog za potrebe izrade magistarskog rada autorice. Detaljan opis metodologije istraživanja, analiza i interpretacija rezultata dostupni su u: Ćulum, B. (2009). Analiza i projekcija razvoja civilne misije sveučilišta u Hrvatskoj, neobjavljeni magistarski rad, Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci.